

Vyšný Peter – Puchovský Ján – Šošková Ivana. Svetové dejiny štátu a práva. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2013, 319 s.

Slovenská právno-historická, ale aj historická obec sa v roku 2013 stala svedkom vydania vysokoškolskej učebnice mapujúcej vývoj štátu a práva v kontexte svetových dejín. Ide o pomerne rozsiahlu (319 číslovaných strán) publikáciu právnych historikov z troch slovenských právnických fakúlt so stručným, no pomerne výstižným názvom: *Svetové dejiny štátu a práva*. Autori učebnice Peter Vyšný (Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave), Ján Puchovský (Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) a Ivana Šošková (Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici) predstavujú mladý a perspektívny autorský kolektív, ktorých bádateľská práca v budúcnosti nepochybne obohatí slovenskú právno-historickú i historickú spisbu o viaceré ďalšie zaujímavé tituly. Už v novej učebnici svetových dejín štátu a práva všetci traja spoluautori preukázali široký diapazón vedomostí, erudíciu a takpovediac zápal pre právnú históriu, aj keď sa nevyhli niektorým zaváhaniam. Ale nepredbiehajte.

Samotní autori už v úvode učebnice naznačili, že svetové dejiny štátu a práva sú v prostredí Slovenska, ale aj Českej republiky predovšetkým pedagogickou disciplínou, vzhľadom na to, že vedecký výskum respektíve bádateľská činnosť sa v tomto smere nerealizuje dlhodobo a ani systematicky. Preto má uvedené dielo predovšetkým ambíciu prispieť k výučbe svetových dejín práva na slovenských, ale azda aj niektorých mimoslovenských právnických fakultách. To, či je naplnenie uvedenej ambície reálne, ukáže v plnom rozsahu až aplikácia učebnice vo výučbovej praxi a v dlhodobom horizonte aj rozsah, dôležitosť a trvácnosť vedomostí, ktoré si študenti na jej základe osvoja. Učebnica sa v súčasnosti nachádza iba na počiatku svojho pedagogického využitia a vzhľadom na túto skutočnosť, nie je dobre možné v celosti posúdiť jej kvalitu. Napriek tomu si však čitateľ môže urobiť o pedagogickom a odbornom potenciály učebnice určitý obraz už analýzou formálneho a obsahového uchopenia matérie svetových dejín štátu a práva jednotlivými autormi. Nebudeme ďaleko od pravdy, pokiaľ sa prikloníme k názoru, že vydanie učebnice „Svetové dejiny štátu a práva“ je bezpochyby prínosom nielen pre študentskú, ale aj pre právno-historickú a historickú obec. Dôvodov tohto tvrdenia je hneď niekoľko.

Dôsledkom dlhodobého nekonceptného rozvoja slovenského školstva je okrem iného stav, keď absolventi právnických fakúlt majú značný problém s uplatnením sa na trhu práce. V snahe nájsť východisko z tejto situácie sa zvykne zdôrazňovať, aby sa výučba na právnických fakultách zameriavala na nadobúdanie vedomostí priamo využiteľných na trhu práce. Akosi sa opomína skutočnosť, že na efektívne osvojenie si právnych vedomostí je potrebný solídny základ nadväzujúci zväčša na stredoškolské vedomosti a vytvárajúci akýsi prostriedok na preklopenie počiatocnej, iba zdanlivej abstraktnosti alebo študentským jazykom povedané suchopárnosti práva ako takého. Túto úlohu vhodne plní aj propedeutická disciplína svetových dejín práva, ktorá abstraktnosť práva šikovne zasadzuje do naratívnej histórie, naviac široko prestúpenej súvislosťami, analógiami a zaujímavými zovšeobecneniami. Pozornému čitateľovi je zrejme, že autori sú si tejto propedeutickej úlohy svetových dejín štátu a práva plne vedomí. Slovami Petra Vyšného totiž uvádzajú, že pri výučbe svetových dejín štátu a práva nejde iba o nadobúdanie vedomostí o vývoji práva s využitím historickej metódy za účelom získania „širšieho povedomia o svete“ (s. 11), ale aj o to, že študenti právnických fakúlt sa študovaním poznatkov z odboru svetových dejín štátu a práva učia právne myslieť, porovnávať, robiť závery, využívať analógie a podobne. „Študent si teda na historickej materii osvojuje v zásade tie isté techniky odbornej činnosti, ktoré neskôr využije pri štúdiu pozitívneho práva a bude ich intenzívne využívať aj po absolvovaní právnického štúdia vo svojej praxi“ (s. 12). Pravda, ako zdôrazňuje aj učebný text, predpokladom pre to je efektívne štúdium učebnice.

Teda nie „nárazová, mechanická absorpcia“ jej obsahu (s. 12–13). Dodajme, že vo výučbovom procese bude závisieť aj od pedagogických schopností a zápalu jednotlivých vyučujúcich a najmä od záujmu študentov o predmet ako taký. Ktorýkoľvek čitateľ, pozorne si preštudujúč učebnicu si všimne, že autori nezostali iba pri proklamovaní ideálnych zámerov, ale materiál svetových dejín štátu a práva skutočne spracovali tak, aby odradila študentov od mechanickej absorpcie vedomostí a pri troche záujmu ich prinútila takpovediac „použiť vlastný rozum“. Tomu prispieva jednak zrozumiteľné, hoci niekedy trochu monotónne členenie textu, dôraz na súvislosti bez toho, aby učebnica sklzála k zavádzajúcim zjednodušeniam, zvýraznenie právno-historických osobitostí ako aj občasné podfarbujúce využitie pútavého rozprávačského štýlu.

Dielo kolektívu autorov z odboru právnych dejín pozostáva z úvodu, periodizácie dejín štátu a práva vrátane stručnej charakteristiky jeho vývoja v jednotlivých dejinných obdobiach a napokon z dvoch kľúčových častí zameraných na dejiny štátu a práva v staroveku (prvá časť) a dejiny štátu a práva v stredoveku, novoveku a v prvej polovici 20. storočia (druhá časť). Ako sme už naznačili, úvod učebnice z pera Petra Vyšného sa vyrovnáva so zmyslom výučby a existencie svetových dejín štátu a práva, s tematickým záberom učebnice ako aj s jej štruktúrou. Z hľadiska tematického záberu sa učebnica napriek pomenovaniu „*svetové dejiny štátu a práva*“ v prevažnej miere venuje dejinám štátu a práva západnej civilizácie – takzvaného Okcidentu v širšom slova zmysle. Ako veľmi vhodný orientačný ukazovateľ sa javí náčrt periodizácie svetových dejín štátu a práva spojený s charakteristikou jednotlivých dejinných období jeho vývoja pochádzajúci rovnako ako úvod z pera Petra Vyšného a čiastočne aj Jána Puchovského. Periodizácia zodpovedá tradičnej schéme pravek – starovek – stredovek – novovek – najnovšie dejiny do prvej polovice 20. storočia. Toto konvenčné (s. 16) členenie bolo zvolené pravdepodobne najmä z pedagogických a metodologických príčin. Je totiž očividné, že rozdelenie dejín ľudstva na takto vyhranené časové celky nemožno vziať globálne na všetky civilizačné okruhy. Dokonca aj v prípade samotnej západnej civilizácie, ktorej vývoj v hrubých rysoch zodpovedá tejto schéme, sa vyskytujú problémy s časovým vymedzením jednotlivých dejinných fáz. Prípadné dejinné zlomy oddelujúce jednotlivé obdobia histórie sú stanovené ako umelé medzníky, pričom v skutočnosti je história skôr kontinuálna a smeruje od jedného historického obdobia k druhému, pričom zmenu možno postrehnúť až s odstupom niekoľkých storočí. Učebnica už tu preukazuje relatívne originálny prístup, keďže aspoň v stručnosti neopomína ani pravek ako takpovediac nešťátne obdobie, pričom zvýrazňuje stanovisko o predštátnej resp. mimoštátnej existencii práva ako skutočnosti potvrdennej aj antropológiou a prehistorickou archeológiou (s. 15). V jednotlivých ďalších dejinných etapách sa autori úspešne pokúsili vytvoriť akési základné generalizačné črty vývoja štátu a práva. V zrozumiteľnej a prístupnej podobe sa tak študent dozvie o základných črtách starovekého štátu a práva, získa základný prehľad o všeobecných črtách stredovekého európskeho štátu a právnych poriadkoch jednotlivých feudálnych štátov, vrátane niektorých špecifík škandinávskych monarchií (ktorým sa ale učebnica žiaľ ďalej už nevenuje) a anglo-saského právneho prostredia. Veľmi prehľadne a syntetizujúco pôsobí charakteristika novovekého štátu a práva, kde sa autori pekne vyrovnali s jednotlivými typmi absolutizmu, zdôraznili prerod feudálneho štátu na občiansky štát a rozklad partikulárneho právneho poriadku, ktorý uvoľnil cestu právu založenom už na princípe všeobecnej teritoriálnej a osobnej pôsobnosti. Ako značne neobvyklé sa javí rozhodnutie priradiť k dejinám starovekého štátu vývoj na americkom kontinente pred jeho (znovu)objavením Krištofom Kolumbom v 15. storočí. Hoci tento výber učebnica odôvodňuje celkom logicky skutočnosťou, že niektoré javy, ktoré charakterizovali starovek Eurázie (napríklad vznik písma) sa objavili aj na americkom kontinente (s. 16), je potrebné konštatovať, že táto podobnosť existovala napríklad aj vo vzťahu k štátom

Ďalekého východu, ktorým autori už ale priestor v učebnici neposkytli. Hoci obsahovo perio-
dizácia a charakteristika dejín štátu a práva predstavuje nepatrnú časť učebnice, z hľadiska
významu ide o jednu z jej kľúčových častí, ktorej naštudovanie je podľa názoru recenzenta
podstatným medzníkom pre pochopenie všeobecných a osobitých črt vývoja svetových dejín
štátu a práva prezentovaných v nasledujúcich, takpovediac materiálnych častiach učebnice.

Nosný prvok učebnice, tvorený materiálom svetových dejín štátu a práva autori rozdelili do
dvoch väčších častí. Prvá časť, venovaná starovekým dejinám štátu a práva, je zameraná na
štyri väčšie územné celky. V rozsahu asi sedemdesiatich strán sa študenti oboznámia s vývo-
jom štátu a práva na Prednom východe, v antickom Grécku a Ríme a pomerne prekvapujúco
aj v predkolumbovskej Amerike. Pozorný čitateľ si okrem už tradičných právno-historických
tém (napríklad Mezopotámia, Egypt) všimne aj niekoľko inovatívnych aspektov v porov-
naní so staršími učebnicami zriedkavejšie sa vyskytujúcich tematických okruhov. Tak treba
vyzdvihnúť predovšetkým rozhodnutie Petra Vyšného začleniť do dejín štátu a práva staro-
vekého Predného východu aj „Izrael“. A to nielen kvôli správne zdôrazňovanej špecifickej
pozícii židovského štátu a spoločnosti danej jej odlišnosťou a intoleranciou voči „inovercom“
v starovekom svete (s. 38), ale aj z dôvodu významu židovského práva pre neskorší vývoj kres-
ťanskej Európy. Autor pritom poukázal najmä na osobitné črty židovského práva, akým bolo
napríklad rozvinuté sociálne zákonodarstvo židovskej spoločnosti, ktoré podľa jeho slov
„nemá porovnateľnú obdobu v iných právnych kultúrach starovekého Predného východu“
(s. 40). Ako sme už naznačili, inovatívne, no zároveň aj veľmi neobvykle, ba vzhľadom na
systematiku a geografický záber učebnice nesystematicky, pôsobí spracovanie dejín štátu
a práva v predkolumbovskej Amerike z pera Petra Vyšného a Jána Puchovského. Je potrebné
povedať, že téma týkajúca sa uvedených územných celkov pôsobí v texte učebnice akosi
osamotene. Je to tak z dôvodu, že argument autorov o vecnej spojitosti indiánskych kultúr
predkolumbovskej Ameriky s vývojom štátu a práva v starovekých štátoch Európy alebo
Predného východu (s. 16) by sa dal aplikovať aj na niektoré ďalšie mimoeurópske štáty, ktorým
sa ale autori v učebnici už nevenovali. Ak sa autori rozhodnú v budúcnosti publikovať ďalšie
vydanie učebnice svetových dejín štátu a práva, mohli by zvážiť doplnenie učebnice o ďalšiu
časť s osobitným zameraním na civilizačné okruhy stojace mimo tzv. západnej civilizácie,
čím by docielili nielen väčšiu rovnorodosť učebného textu, ale urobili by zadosť aj významu
mimoeurópskych dejín. Autorom by sme však krivdili, keby sme neocenili ich schopnosť
zaujať čitateľa. Nech sa táto časť učebnice javí akokoľvek osamotená, autori v nej, podobne
ako na iných miestach, zostali verní odbornému, no zároveň pútavému a živému štýlu.
V jeho rámci dokonca presiahli hranice výkladu potrebného pre samotný vývoj štátu a práva
(porovnaj napríklad časť o aztéckom náboženstve na s. 49–50) a podali farbistý opis aztéckej
a inkskej spoločnosti, ktorý svojou pútavosťou zaujme nejedného čitateľa.

Spracovať dejiny štátu a práva na tak rozsiahlom území, v tak odlišných spoločnostiach
a v pomerne dlhej časovej perióde znamenalo určite komplikovaný a náročný proces. Od
autorov si to vyžadovalo nielen vhodné zvolenie tematický záber a odborné a pútavé spracov-
vanie textu, ale aj zvolenie primeraného štruktúrneho členenia. Prvá časť učebnice sa
venuje spravidla postupne pri každom územnom celku analýze všeobecných dejín, ako akej-
si forme historického exkurzu, ďalej rozboru štátnej a spoločenskej organizácie, súdnicstvu
a napokon prameňom práva a jednotlivým právnym odvetviam. Z tejto rámcovej konštrukcie
sa hádam vymyká iba prístup k spracovaniu dejín athénskeho štátu, kde sa do väčšej hĺbky
analyzujú sociálno-politické reformy jednotlivých athénskych štátnikov a spracovanie dejín
rímskeho štátu, kde bol jednak zvolený výklad kopírujúci jednotlivé formy vlády existujúce
v rímskom štáte v horizonte asi tisícok rokov a jednak tu učebnica deklarovala rezignáciu
na výklad rímskeho súkromného práva aj vzhľadom na to, že rímske právo tvorí na našich

právnických fakultách samostatný študijný predmet (s. 74), ktorého matéria je okrem toho tak rozsiahla, že by nebolo možné (a nemalo by zmysel) ju duplicitne uvádzať na pomerne obmedzenom priestore, ktorý učebnica svetových dejín štátu a práva poskytuje.

Zatiaľ čo v prvej časti učebnice sa autori Peter Vyšný a Ján Puchovský asi na sedemdesiatich stranách textu venovali časovému horizontu niekoľkých tisícročí, v druhej časti učebnice sa autori tentokrát už aj v spolupráci s Ivanou Šoškovou na oveľa väčšom priestore asi dvesto strán zaoberali kratším, no tematicky bohatším úsekom zahŕňajúcim hneď tri historické obdobia. Peter Vyšný, Ján Puchovský a Ivana Šošková sa rozhodli do druhej časti sústrediť materiál stredoveku, novoveku ako aj dejín štátu a práva v prvej polovici 20. storočia. Bude to tak asi preto, že štáty, ktoré sa v Európe vytvorili v období vrcholného stredoveku v prevažnej miere kontinuálne pretrvali až do súčasnosti a preto by sa z hľadiska systematiky učebnice ich rozdelenie do dvoch celkov nejavilo ako žiaduce. Zároveň je to azda dôvod, prečo sa autori učebnice rozhodli v jej druhej časti venovať najprv štátom, ktoré neprežili koniec stredoveku a až následne vývoju štátu a práva krajín, ktoré existujú aj v súčasnosti. Pri výbere krajín stáli autori možno ešte pred náročnejšou úlohou ako v prvej časti učebnice. Zvolili si však rozumné východisko. Namiesto vyčerpávajúceho pokusu o spracovanie dejín štátu a práva celej západnej civilizácie, ktorý by okrem iného pri výučbe nepochybne spôsobil záplavu neprehľadným množstvom faktov, bolo ako východisko druhej časti učebnice zvolené spracovanie dejín štátu a práva iba tých najvýznamnejších územných celkov. Autori pritom zdá sa sledovali časové, geografické a vecné hľadisko. Okrem Byzantskej a Franskej ríše spracovali dejiny štátu a práva v západnej Európe (Apeninský poloostrov, Francúzsko, Španielsko, Anglicko/Velká Británia), strednej Európe (Nemecko, Poľsko) a napokon v Európe východnej (Rusko). Na záver akúsi bodku za vývojom štátu a práva západnej civilizácie predstavujú dejiny Spojených štátov amerických, ktorých vývoj síce geograficky nekorešponduje s Európou, ale medzi vývojom štátu a práva na starom a novom kontinente existuje značná vecná súvislosť. Druhá časť učebnice bude študentov sprevádzať základnou spoločenskou organizáciou stredovekých a novovekých štátov vrátane z hľadiska histórie nedávneho obdobia prvej polovice 20. storočia. V rámci vývoja štátu a práva budú študenti pozorovať prechod od patrimoniálneho štátu k štátu feudálnej rozdrobenosti a potom do istej miery akoby regresný pohyb k absolutistickému štátu, ktorý v niektorých prípadoch vyúsťuje až do totalitného štátu 20. storočia. Z hľadiska práva, jeho prameňov a jednotlivých právnych odvetví sa študenti oboznámia s vývojom od obyčajového práva k právu písanému vyúsťujúcemu až do obdobia veľkých kodifikácií 19. storočia ako aj s postupnou premenou a „defeudalizáciou“ vybraných odvetví práva, s ich znakmi a inštitútmi. Napriek relatívne tradičnému výberu krajín autori ani v tejto časti učebnice nerezignovali na inovatívnosť podporenú odborným a pútavým rozprávačským štýlom. Z rozsiahlej matérie možno ako príklad uviesť spracovanie francúzskych ústavných dejín od roku 1789 do roku 1875 z pera Petra Vyšného, ktoré sa študentom môžu javiť doslova ako akýsi historický experiment, ktorý viedol za cenu početných revolúcií a ešte početnejších obetí k vytvoreniu stabilného konceptu ústavy francúzskej III. republiky. Iným príkladom je veľmi pútavé a podrobné spracovanie vývoja štátnej organizácie feudálneho, občianskeho a totalitného nemeckého štátu od Ivany Šoškovej alebo spracovanie dejín štátu a práva v Poľsku, ktorého autorom je Ján Puchovský. Toto spracovanie sa javí o to zaujímavejšie, že dejiny štátu a práva v Nemecku a Poľsku sú, aspoň čo sa týka stredoveku, vhodným objektom komparácie s domácimi dejinami štátu a práva na území Slovenska, čo prispieva k vytvoreniu určitej roviny medzipredmetových vzťahov. Recenzenta mrzí iba to, že autori mohli v učebnici ponechať priestor aj pre niektoré iné politicko-geografické celky. Takým prípadom môže byť Apeninský poloostrov, kde sa Peter Vyšný ako autor tejto časti mohol aspoň stručne zmieniť o pomerne zaujímavých právnych dejinách pápežského štátu alebo

Benátskej republiky (porovnaj s. 121). Podobne sa javí aj celkové opomenutie škandinávskych štátov, o ktorých autori sami na začiatku učebnice uvádzajú, že mali osobitný právny vývoj (s. 19) a preto je škoda, že v učebnom texte absentujú.

Metodiku štruktúry výkladu pri jednotlivých územných celkoch nemožno dešifrovať celkom bez ťažkostí. Zatiaľ čo v prípade Byzantskej ríše a Franskej ríše je dodržaná systematika z prvej časti učebnice, rozbor ďalších územných celkov už celkom tejto systematike nezodpovedá. Zdá sa, že autori sa od systematiky museli odchýliť z dôvodu, že do jednej časti sústredili značne odlišné dejinné obdobia stredoveku a novoveku ako aj prvej polovice 20. storočia. Ďalším dôvodom môže byť aj to, že zatiaľ čo prvá časť učebnice pochádza z pera prevažne jedného člena autorského kolektívu, na vypracovaní druhej časti učebnice sa už všetci členovia autorského kolektívu podieľali rovnomernejšie. Dôsledkom toho sa v druhej časti učebnice pri jednotlivých územných celkoch stretáme napríklad s členením na feudálne obdobie a obdobie revolúcie (Francúzsko), ústavný vývoj a právny vývoj (Anglicko/Veľká Británia a U.S.A) alebo na vývoj štátnej organizácie a právny vývoj (Nemecko, Rusko) a podobne.

Ako už recenzia naznačila na svojom začiatku, celkový obraz o kvalite učebnice „Svetové dejiny štátu a práva“ poskytnú až výsledky jej aplikácie v praxi. Predpoklady pre úspech však učebnica, napriek niektorým nedostatkom, bezpochyby má. Všetci traja spoluautori do primeraného, pre štúdium vhodne zvoleného rozsahu odborným, no zároveň pútavým a zrozumiteľným jazykom sústredili dejiny štátu a práva tých najvýznamnejších územných celkov súvisiacich s dejinami takzvanej západnej civilizácie. Dokázali vyabstrahovať najzaujímavejšie zovšeobecnenia vývoja štátu a práva bez toho, aby rezignovali na niektoré jeho individuálne črty a osobitosti. Veľmi dobre spracovanú obsahovú stránku dopĺňa vhodne zvolená, prehľadná štruktúra knihy. Autori sa nevyhli ani niektorým chybám a koncepčným nedostatkom tak po obsahovej ako aj štruktúrálnej stránke, čo však možno pripísať na vrub skutočnosti, že ide o prvé vydanie učebnice, pričom na prípadné ďalšie nedostatky (ale rovnako aj kvality) učebnica ešte musí upozorniť v rámci výučbovej praxe. Nám zostáva dodať iba toľko, že učebnica svetových dejín štátu a práva z pera autorov Petra Vyšného, Jána Puchovského a Ivany Šoškovéj bude určite vítanou pomôckou pri výučbe dejín štátu a práva, ale aj pri právno-historickom a historickom bádání vôbec.

JUDr. Ján Drgo, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Barton Benjamin H. The lawyer-judge bias in the American legal system. New York: Cambridge University Press, 2011, 303 s.

„*Soudci milují advokáty.*“ Tak prejmenovali knihu *The lawyer-judge bias in the American legal system* venujúci sa vzťahu amerických sudcov k americkým advokátom dvě dcery B. H. Bartona v dobe, kdy ji psal.¹ A přesně tak bychom stručně a pregnantně mohli vyjádřit hlavní myšlenku této třísetstránkové publikace. Autor v ní chce dokázat, že američtí soudci straní americkým advokátům a že tato favorizace má významný dopad na právní prostředí Spojených států. Činí tak v rámci 12 kapitol, ve kterých nabízí nejprve teoretické odůvodnění předpojatosti

¹ Benjamin H. Barton působí jako *Director of Clinical Programs and Professor of Law at The University of Tennessee College of Law*. Kniha vyšla jako jeho první samostatná knižní publikace v roce 2011. Opětovně vydána byla v roce 2013. Ve svých textech se Barton vedle jiného věnuje profesní etice advokátů a způsobům regulace výkonu jejich profese.